

зируються предпосылки формирования управления экономической безопасностью предприятия.

Ключевые слова: экономическая природа предприятия, стоимостно-ориентированное управление, добавленная стоимость, опасность, экономическая безопасность предприятия, бизнес-процесс.

SECURITY OF ENTERPRISE: ECONOMIC ESSENCE AND MEANINGFUL OF CONTEXT

V. Kuzomko, PhD,
SHEI «Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman»

Annotation. In the article investigate economic nature and maintenance of economic security of enterprise (ESE) as to the management object. Based on philosophical principles of conditionality of safety of objects their essence and nature, genesis of the phenomenon of ESE is shown, his intercommunication with economic essence of enterprise, which is made by the process of generating of value added. Summarizing conclusions are as a result done that it follows to examine everything, that is able to deny (to do impossible) creation on the enterprise of value added, as dangers, and under ESE it costs at that rate to understand situational description of existence of enterprise, mediated denial of dangers. As follows, the phenomenon of ESE does not exist disunity from economic essence of enterprise and dangers for it, and that is why must meaningful and quantitatively determined as a derivative from them. Consideration of ESE through a prism cost-oriented management helps identify facilities of safety management in the enterprise — business processes, structuring of which can serve as basis for forming on principle of new conception, selection of functional constituents of ESE.

Keywords: economic nature of enterprise, cost-oriented management, value added, danger, economic security of enterprise, business processes.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2014

УДК 658:005.922.1:33

Тетяна Олександрівна Пожусва *

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. У статті обґрунтовано, що стабільне функціонування, зростання економічного потенціалу будь-якого підприємства в умовах ринкових відносин багато в чому залежить від наявності надійної системи економічної безпеки. Визначено завдання економічної безпеки підприємства та виокремлено принципи її побудови. Окреслено коло питань, щодо економічної безпеки підприємства, які потребують нагальної уваги з боку підприємців.

* **Тетяна Олександрівна Пожусва** – канд. екон. наук, доц., доцент кафедри менеджменту ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», lowleyhome@mail.ru

|| **Ключові слова:** економічна безпека підприємства, стійкість, розвиток, загроза, стан захищеності, небезпека

Вступ. Українські несприятливі умови господарювання, які склались на більшості вітчизняних промислових підприємствах, загострили основну проблему сьогодення — пошук і впровадження оптимальних методів оцінювання і контролю стану захисних функцій провідних виробничо-господарських структур з метою прискореного прийняття на них ефективних рішень щодо стабілізації ситуації. З цим пов'язана необхідність формування сутності такої категорії, як «економічна безпека» і встановлення її тісного взаємозв'язку з такими основними структурними властивостями сучасного промислового підприємства, як: сталість, стійкість, дієздатність, гнучкість, ефективність, надійність, платоспроможність, ліквідність, кредитоспроможність, конкурентоздатність тощо. Розробка в подальшому на прикладі промислових підприємств дієвого механізму діагностики їх економічної захищеності, а також вчасного виявлення і, по можливості, попередження послаблення їх економічного захисту в багато структурованому аспекті збереження в умовах не прогнозованого ринку помірно безпечної підприємницької діяльності.

Стабільне функціонування та зростання економічного потенціалу будь-якого підприємства в умовах ринкових відносин багато в чому залежить від наявності надійної системи економічної безпеки. Економічна безпека є універсальною категорією, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відношень на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Необхідність постійного дотримання економічної безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання залежить від того, наскільки ефективно її керівництво та спеціалісти (менеджери) будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки спричинені негативними факторами зовнішнього і внутрішнього середовища.

Розвиток дослідження щодо економічної безпеки розпочався в останні тридцять років минулого століття, коли підприємства зіткнулися з необхідністю урахування ризиків. Вітчизняними авторами, що займаються проблемами економічної безпеки підприємства, є: В. Геєць, Л. Абалкін, К. Іванілов, Б. Гунський, Н. Реверчук, С. Реверчук, І. Кульчицький, Ю. Лисенко, А. Руденський, А. Заїчковський, Т. Кузенко, Г. Козаченко, М. Пономарьов, О. Ляшенко, С. Міщенко, О. Новікова, Р. Покотиленко, Т. Соколенко, О. Сумець, М. Тумар та ін.

Постановка задачі. Однак аналіз останніх публікацій, присвячених з'ясуванню сутності «економічної безпеки підприємства», свідчить про недостатню увагу авторів до визначення ролі управлінської системи підприємства в досягненні необхідного рівня безпеки.

Метою статті є дослідження категорії «економічна безпека підприємства», цілей і принципів її формування.

Результати. Економічна безпека займає досить вагоме місце в системі управління підприємством. Однак саме поняття «економічна безпека» пройшло чимало переосмислень у зв'язку зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, які зумовлюють процеси управління. Вперше поняття «економічна безпека» почало застосовуватися у зарубіжній науковій літературі у зв'язку зі зростанням проблеми обмеженості ресурсів і розпадом колоніальної системи, що при-

звело до порушення традиційних зв'язків між постачальниками ресурсів, життєво необхідних індустріальним суспільствам.

Слід відзначити, що стосовно визначення самого змісту поняття «економічна безпека підприємства» існує велика кількість думок. Традиційно термін «економічна безпека підприємства» вживався у юридичній практиці для позначення системи прав зі збереження ресурсів і результатів їх продуктивного використання. Однак з економічного погляду таке трактування економічної безпеки підприємства не є вичерпним, а сама система прав зі збереження ресурсів не входить до системи управління підприємством (що зумовлено історичним досвідом ведення бізнесу на постсоціалістичному просторі). Доволі часто економічну безпеку в іноземній літературі називають «ecosecent» (від англ. economic security of enterprise). Сутність економічної безпеки полягає у забезпеченні поступального економічного розвитку суспільства з метою виробництва необхідних благ і послуг, що задовольняють індивідуальні та суспільні потреби. На мікрорівні економічна безпека проявляється в забезпеченні нормальної і стабільної діяльності підприємства, попередженні витоку інформації. Економічна безпека — це економічна категорія, що характеризує певне економічне явище, в основі якого відсутність загрози впливу дестабілізуючих чинників внутрішнього і зовнішнього середовищ на економічну діяльність суб'єктів господарювання. У свою чергу стан економічної захищеності корелюється із задовільним або незадовільним фінансовим станом підприємства, що відображається у кількісному вимірі його поточного економічного захисту [1, с. 85].

Розглянемо сучасні та найактуальніші думки вітчизняних фахівців щодо визначення категорії «економічна безпека підприємства». Так, А.С. Соснін і П.Я. Пригунов розглядали економічну безпеку підприємства як «стан захищеності його життєво важливих і законних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз у різних протиправних формах, що гарантує його стабільний розвиток відповідно до задекларованих цілей» [2]. О.Ф. Новікова теж визначає економічну безпеку підприємства як стан захищеності економічних інтересів особи, суспільства, держави від економічних загроз та інших загроз національній безпеці, які на них впливають [3]. Д. Ковальов і Т. Сухорукова визначають економічну безпеку підприємства як «захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усувати різноваріантні загрози або пристосовуватися до існуючих умов, що не позначиться негативно на його діяльності» [4, с. 48«51]. На думку О.М. Бандурки, В.Є. Духова, К.Я. Петрова та І.В. Червякова, економічна безпека суб'єкта господарювання — це «його стан і здатність протистояти небезпеці, що руйнує структуру та спроможність реалізувати свою місію в системі пануючих суспільних відносин» [5]. Варто зазначити, що цей підхід є досить прогресивним, але і він має свої недоліки. Зокрема визначення економічної безпеки як «... стану захищеності...», зводить реалізацію економічно безпечного розвитку до спроможності економічної системи адаптуватися в невизначеному та рухливому середовищі, таким чином зникає можливість передбачення перспектив її розвитку.

На думку О.О. Гетьман економічна безпека підприємства — це такий стан справ на підприємстві, що визнається керівництвом і власником як задовільний (прийнятний, бажаний, цільовий) і може підтримуватись протягом визначеного часу [6, с. 251].

Автори Н.М. Яценко та С.О. Михайлюк розглядають економічну безпеку підприємства як підсистему національної економічної безпеки і визначають її як економічний стан підприємства, сталий по відношенню до внутрішніх і зовнішніх

змін фінансово-господарської діяльності, не пов'язаної з форс-мажорними обставинами [3]. Таке трактування економічної безпеки в статті не враховує необхідності відповідної реакції на зміни, що відбуваються.

У енциклопедичних виданнях економічна безпека розглядається як стан юридичних, економічних відносин, організаційних зв'язків, матеріальних та інтелектуальних ресурсів підприємства, при якому гарантується стабільність його функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток. Слід зазначити, що в такому визначенні не вказана роль управлінської системи в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

У свою чергу Т.М. Соколенко економічну безпеку розглядає як стан, при якому стратегічний потенціал фірми знаходиться поблизу границь адаптивності, а загроза втрати економічної безпеки зростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони. В якості факторів, що впливають на економічну безпеку підприємства, автором виділяється ступінь можливого ризику прийняття управлінських рішень і стверджується необхідність попадати в зону допустимого ризику (коли величина можливих втрат не перевищує величину можливого прибутку) [3]. В.Л. Ортинський розглядає економічну безпеку підприємства як захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення [7, с. 9].

Прихильником ресурсного підходу є О.А. Грунін. Він зазначає, що економічна безпека підприємства — це стан господарчого суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек і загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику [3].

Таким чином, різні автори використовують різноманітні визначення економічної безпеки підприємства, але більшість з них єдині в тому, що керівництво підприємства повинно забезпечити ефективне використання ресурсів, задіяних для подолання загроз у досягненні цілей бізнесу, а також, що широкий спектр проблем, з якими пов'язана економічна безпека підприємства, потребує системного їхнього розподілу в підсистемах (складових).

Для глибшого розуміння сутності економічної безпеки важливо усвідомити її зв'язок з поняттями «розвиток» і «стійкість». Розвиток — один з компонентів економічної безпеки. Розвиток економічної системи зазвичай пов'язується з економічним зростанням, а його темпи розглядаються як характеристики цього зростання. Спад показників говорить не стільки про негативні економічні зміни, скільки про деградацію економічної системи. В свою чергу стійкість економічної системи пов'язана з її здатністю зберігати динамічну рівновагу, успішно адаптуватися за допомогою політичних, правових та інших механізмів до умов, що змінюються, зокрема ефективно долати кризові явища. Сійкість — найважливіша характеристика економіки як єдиної системи, яка відображає міцність і надійність її елементів, вертикальних і горизонтальних зв'язків усередині системи, здатність витримувати внутрішні і зовнішні «навантаження». Якщо система втрачає стійкість, то говорять про її руйнування, катастрофу. Чим стійкіша економічна система, раціональніше співвідношення виробничого та фінансово-банківського капіталу тощо, тим життєздатнішою є економіка, а отже й оцінка її безпеки буде досить високою. Порушення пропорцій, дисбаланс зв'язків між різними компоне-

нтами системи призводить до її дестабілізації та є сигналом переходу економіки від безпечного стану до небезпечного.

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування в даному періоді й високий потенціал розвитку в майбутньому.

До основних функціональних цілей економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної й ефективної організаційної структури управління підприємством;
- створення умов для належного забезпечення рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформації, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів [6, с.252].

Система економічної безпеки підприємства будується на таких принципах:

Комплексність, або системність. Цей принцип передбачає створення такої системи безпеки, яка забезпечить захищеність підприємства, його майна, персоналу, інформації, різних сфер діяльності від будь-яких небезпек та загроз, непередбачуваних обставин. Тобто система безпеки, її складові елементи, сили, засоби повинні бути достатніми, щоб забезпечити економічну, екологічну, науково-технічну, кадрову, пожежну та інші види безпеки.

Пріоритет заходів попередження (вчасність). Система безпеки повинна бути побудована таким чином, щоб вона могла на ранніх стадіях виявляти різноманітні деструктивні фактори, вживати заходи щодо попередження їх шкідливого впливу та нанесення збитків підприємству. Реалізація даного принципу економічно значно вигідніша, ніж усунення завданої шкоди [6, с.10]

Безперервність. Система безпеки повинна бути побудована таким чином, щоб вона діяла, постійно захищаючи інтереси підприємства в умовах ризику та протидії зловмисникам.

Законність. Уся робота із забезпечення безпеки підприємства повинна здійснюватись на основі чинного законодавства та не суперечити йому. Ті заходи безпеки, що розробляються на самому підприємстві, також повинні здійснюватись в межах чинних правових норм.

Плановість. Даний принцип вносить організованість у функціонування системи безпеки. Він дозволяє кожному учаснику процесу діяти логічно послідовно, чітко виконуючи покладені на нього обов'язки та вирішуючи поставлені перед ним завдання. Діяльність із забезпечення безпеки організується на основі єдиного задуму, що викладений у комплексній програмі та конкретних планах за окремими напрямками та видами безпеки .

Економічність. Система безпеки повинна бути побудована таким чином, щоб витрати на її забезпечення були економічно доцільними, а вартість витрат пови-

нна бути оптимальною і не перевищувати той рівень, при якому втрачається економічна доцільність їх застосування.

Взаємодія. Для забезпечення безпеки підприємства необхідно, щоб зусилля всіх осіб, що її забезпечують, підрозділів, служб були скоординованими. Всі учасники даного процесу повинні взаємодіяти один з одним. Вони повинні чітко знати, хто за що несе відповідальність і яку роботу виконує. Від узгодженості діяльності всіх учасників процесу залежить успіх справи, кінцевий результат і досягнення поставленої мети. Принцип взаємодії передбачає також встановлення тісних ділових зв'язків та узгодження дій із зовнішніми організаціями (правоохоронними органами, місцевими та районними службами безпеки, органами влади тощо), що здатні надати необхідну допомогу в забезпеченні безпеки підприємства.

Поєднання гласності та конфіденційності. Система основних заходів безпеки повинна бути відома всім співробітникам підприємства, з метою забезпечення безпеки її вимоги повинні виконуватись. Це дозволить вчасно виявити потенційні та реальні небезпеки й загрози та запобігти їм. Одночасно ряд способів, сил, засобів, методів забезпечення безпеки повинні бути засекречені та відомі лише вузькому колу осіб. Це дає можливість ефективніше боротися як з внутрішніми, так і з зовнішніми загрозами, вчасно запобігати нанесенню шкоди підприємству.

Компетентність. Питання забезпечення безпеки підприємства є не другорядним, а життєво необхідним. У результаті дій зловмисників, недобросовісної конкуренції, прийняття дуже ризикованих рішень тощо підприємству може бути нанесено непоправної шкоди, тому питаннями забезпечення безпеки підприємства повинні займатись професіонали, що знають суть проблеми, вміють вчасно оцінити ситуацію та прийняти правильне рішення.

Отже, сформована на наукових принципах система економічної безпеки дає можливість створювати сприятливі умови середовища для досягнення цілей бізнесу.

Висновки. Економічна безпека являє собою універсальну категорію, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відношень на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Сьогодні перед всіма суб'єктами господарювання виникає необхідність внутрішньої самооцінки та прогнозування можливих змін у стані їх економічної безпеки. Це викликано тим, що підприємства повинні адекватно реагувати на дію різних чинників зовнішнього чи внутрішнього походження, які формують як потенціал підприємства, так і можливості його повноцінного використання.

Література

1. Хома І.Б. Забезпечення системного контролю економічної захищеності підприємств в умовах ринку: монографія / І.Б. Хома. — Розділ 2.4. — С. 84—98 // *Инновационный подход к развитию предприятий, отраслей, комплексов / За матер. Межд. научн. симпозиума «Достижения современной науки».* — В 2 кн. К. 1. / Под общ. ред. С.В. Куприенко; (международная наукометрическая база РИНЦ SCIENCE INDEX). — Одесса: Куприенко С.В., 2012. — 145 с.
2. Соснин А. С. Менеджмент безопасности предпринимательства : учеб. пособ. / А. С. Соснин, П. Я. Прыгунов. — К.: Изд-во Европ. ун-та, 2004. — 357 с.
3. Кузенкова Ю.О. Економічна безпека енергетичних підприємств [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2011/iem>
4. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // *Экономика Украины.* — 1998. — № 10. — С. 48–51.

5. Основи економічної безпеки : [підруч.] / Бандурка О. М., Духов В. Є., Петрова К. Я., Червяков І. М. — Харків: Вид-во НУВС, 2003. — 164 с.
6. Гетьман О.О. Економічна діагностика / О.О.Гетьман, В.М. Шаповал. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 307 с.
7. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник — К.: Алерта, 2011. — 704с.
8. Хома І.Б. Формування сутності категорії «економічна захищеність» та встановлення її взаємозв'язку зі структурними властивостями промислового підприємства / І.Б. Хома // Тези доповіді всеукраїнської науково-практичної конференції. — Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». — 2011. — №9. — С. 7—8.

References

1. Homa, I.B. Zabezpechennja systemnogo kontrolju ekonomichnoi' zahyshhenosti pidpryjemstv v umovah rynku. Odesa: Kupryenko S.V., 2012.
2. Sosnin, A.S., and P.Ja. Prygunov. *Menedzhment Bezopasnosti Predprinyatel'stva : Ucheb. Posob.* Kyiv: Izd-vo Evrop. Un-ta, 2004. 357.
3. Kuzenkova, Ju. O. «Ekonomichna Bezpeka Energetychnyh Pidpryjemstv.» 2011. Accessed August 25, 2014. <http://www.masters.donntu.edu.ua/2011/iem>.
4. Kovalev, D., and T. Suhorukova. «Jekonomicheskaja Bezopasnost' Predpriyatija.» *Jekonomika Ukrainy*, no. 10 (1998): 48*51.
5. Bandurka, O.M., V.Je. Duhov, K.Ja. Petrova, and I.M. Chervjakov. *Osnovi Ekonomichnoi Bezpeki. Pidruchnik.* Harkiv: Vid-vo NUVS, 2003. 164.
6. Get'man, O.O., and V.M. Shapoval. *Ekonomichna diagnostyka.* Kyiv: Centr navchal'noi' literatury, 2007.
7. Ortyns'kyj, V.L. *Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva.* Kyiv: Alerta, 2011.
8. Homa, I.B. «Formuvannja sutnosti kategorii' «ekonomichna zahyshhenist'» ta vstanovlennja i'i' vzajemozv'jazku zi strukturnymy vlastyvoztjamy promyslovogo pidpryjemstva.» *Tezy dopovidi vseukrai'ns'koi' naukovo-praktychnoi' konferencii'*, September 1, 2011.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ: КАТЕГОРИАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Т.А. Пожуева, к.э.н., доц., доцент
кафедры менеджмента ГВУЗ «Украинский
государственный химико-технологический
университет»

Аннотация. В статье обосновано, что стабильное функционирование, рост экономического потенциала любого предприятия в условиях рыночных отношений много в чем зависит от наличия надежной системы экономической безопасности. Определено задачи экономической безопасности предприятия и выделены принципы ее построения. Очерчено круг вопросов касательно экономической безопасности предприятия, которые потребуют насущного внимания со стороны предпринимателей.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, стойкость, развитие, угроза, состояние защищенности, опасность

ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY: CATEGORY ANALYSIS

T. Pozhuieva, PhD (economy), as. prof. of management department. SHEI «Ukrainian State Chemical and Technical University»

Abstract. Economic security is a universal category that reflects the protection degree of subjects of socio-economic relationships at all levels from the state to every national. The necessity of regular compliance of economic security is caused by the task of ensuring of stability of functioning and the task of achieving the main activity goals, which objectively existing for each business entity. The level of economic security of the company depends on how well its leadership and specialists (managers) will be able to avoid potential threats and to eliminate harmful consequences of certain negative elements of external and internal environment.

The aim of the article is to study the notion of economic security.

Nowadays the necessity of internal self-assessment and prediction of possible changes in the state of economic security arises in front of all business entities. It is caused by the fact that enterprises need to respond adequately to the effect of various external or internal factors, which form the enterprise potential and possibilities of its full usage. It is proved that in the market economy the stable functioning of any enterprise and the growing of its economic potential largely depends on the availability of a reliable system of economic security. Tasks of economic security are defined and principles of its construction are singled out. The range of problems that concerns economic security and should get the most attention from the entrepreneurs' side is outlined.

Key words: economic security, stability, development, threat, security status, danger.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2014

УДК 005.336.1:657.471

Андрій Вікторович Турінов*

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ
І ПРОТИВИТРАТНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ**

Анотація. У статті визначено види витрат за цільовим підходом щодо формування собівартості, підготовки інформації, контролю. Проведено дослідження структури витрат на підприємствах України у цілому та промислових, зокрема. Розроблено схему взаємозв'язку найважливіших функцій управління підприємством і протівитратного механізму підвищення ефективності діяльності підприємства.

Ключові слова: механізм підвищення ефективності, види витрат, промислові підприємства, функції управління, управлінський облік.

Вступ. Умови діяльності сучасних підприємств характеризуються невизначеністю і динамічністю соціально-економічного середовища, а результативне проти-

* Андрій Вікторович Турінов – ст. викл. кафедри бухгалтерського обліку, ДВНЗ «Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця», a-v-t@ukr.net